

Drugi slovenski katoliški shod in dijaštvo.



Ali je shod potreben? — Po sedmih letih se sestanejo drugič možje iz vseh krajev slovenske zemlje, da pokažejo svoje versko prepričanje in — kar je glavno — da se pogovore o skupnem narodnem delu v katoliškem duhu. Na prvem katoliškem shodu se je prvič v splošnih potezah očrtal program delovanja, v teku sedmih let se je poskusilo marsikaj, preskusila vporabnost te in one metode, izvršila ta in ona misel izražena v resolucijah prvega shoda. Treba je, da se pregleda vse obširno delovanje, da se to ali ono odstrani, kar je napačno zidano, da se podpre in na novo vzdigne, kar se šibi in kar se je sesulo. Splošne točke resolucij prvega shoda se bodo sedaj lahko detailirale, organizacija se bo lahko po sedemletnih izkušnjah razpredla v podrobnosti in se razširila na večje kroge. Potreben je drugi katoliški shod, o tem ne more noben katolik dvomiti; potreben pa je poleg omenjenih razlogov še zlasti: prvič, ker se je liberalizem na Slovenskem v zadnjih sedmih letih razvil in pokazal svoje pravo lice, razkril vse svoje značilne lastnosti, nakane, zavzel določno stališče nasproti vse važnim kulturnim pojavom.

Prvi katoliški shod so gledali še mnogi katoliki kot izzivanje, kot kamen izpodtkljeja za nasprotnike, kateri le škoduje, ker „razburja nasprotnike.“ Da, takrat se je sploh še dvomilo, ali biva pri nas liberalizem. Mnogi so trdili, da ga ni in to celo duhovniki zaupajoči menda oni v resnici krilati besedi: Slovenec je že sam po sebi pobožen, ker je ravno Slovenec. Tista absolutna narodnost, ki vidi v svojem narodu svetnika in ga postavlja v oltar in pratiko, in katera že vene pod žgočimi žarki velikih svetovnih idej, je mnoge poetiško navdahnjene in v ljubezni se kopajoče, mehke ljudi spravila v čuden položaj. Dočim so se navduševali za edinost v narodu, so se za njih hrbtom zbirali elementi, ki so vtihotapljali iz svetovnega vrvenja kapljo za kapljo strupa med narod. Takrat so še ti ljudje tajili svoj strup, pa s časom se jih je dalo na natezavnice, da so radi priznali svoje protikrščansko delo.

In ravno dijaštvo katoliško si šteje v zaslugo, da je po svoje pripomoglo razkrinkati te liberalne elemente. Na vseslovenskem dijaškem shodu je takorekoč primoralo liberalne nasprotnike, da so javno priznali svoj liberalizem. Takoj na to pa je glavno liberalno glasilo vrglo še tisto obotavljanje raz se in z dotlej neznano brezobzirnostjo in odkritostjo povedalo, da je liberalno, protikrščansko.

Danes stoji liberalizem razgaljen pred nami. Dijaštvo je istotako priznalo svoje veroizpovedanje, posamniki se še bojijo in ne vedo, kaj napraviti. Tudi tisti, ki trdijo, da niso „nič“, so v vtemeljevanju pred kratkim po svojem zastopniku konečno le vtemeljili, da so sicer sedaj še „skriti“ liberalci, a s časom dobijo še poguma, da povedo, da tisti „nič“ je vendarle liberalen.

Tako so se do danes razbistrili v obče pojmi med vsemi stanovi, duhovi so se vzdramili in ločili. Na drugem shodu ne bo treba več razpravljati a bivanju liberalizma, temveč možje bodo praktično razmišljali le o pozitivnem delu.

Katoliški shod je potreben drugič radi tega, da se vnovič in takrat še točneje pokaže praktičnost katoliške krščanske ideje. Krščansko idejo je treba vtelesiti, vveljaviti na vseh poljih ljudske delavnosti. Zadnji čas imamo zlasti mej dijaštvom priliko slišati, da je „vera le stvar srca“. A vera ni samo stvar srca, marveč ona je v prvi vrsti stvar razuma. Professor Hertling imenuje ljudi, ki trdijo takove fraze, polizobražence. Točno se izrazi o bistvu katoličanstva:

„V katoličanstvu ni vera zadoščenje subjektivnega čustvovanja, ki vteleša svoja menjajoča se stanja s pomočijo domišljije v vnanje oblike. Katolicizem ima objektivno vsebino; v sebi oklepa zistem resnic, ki odgovarjajo na najvišja in zadnja vprašanja, vprašanja, ki segajo daleč čez „odkod“ in „kam“ našega bornega bivanja na zemlji.“¹

Pri nas doma se včasih povdarja posebno, da je katoličanstvo tudi stvar srca. A nam se zdi napačno to tako povdarjati. Pred vsem moramo zastopniki pozitivne vede spraviti vero v pravo razmerje z razumom. Ravno katoliki se lahko postavimo s tesnim razmerjem svoje vere s pozitivno, eksaktno vedo. To je naš ponos, to razjasnujemo ljudstvu! Ako bodemo zanemarjali to svoje ugodno stališče, nas znajo nasprotniki s svojimi liberalnimi frazami o vedi prehiteti in jih polizobražencem viliti kot prepričanje. Pred vsem zidamo svojo vero na vedo. Ako bomo trdno v razumu prepričani o potrebi vere, ne bo naših src ostavil verski čut.

Katoliški shod naj zopet pokaže, kaj zna storiti v življenju in mišljenju krščanska ideja. Socializem, ki je obvladal naše katoliške narodnjake, ima v tej ideji svoje neizpuljive korenike. Krščanski socializem se sicer na vseučiliških stolicah le na kratko kot socialna prikazen označuje, a on ima edini izmed vseh sistemov življensko bodočnost. Liberalni stari-kavi profesorji bodo s svojimi učenimi sistemi mej svetom davno pozabljeni, ko se bo čedalje lepše in mogočneje razvijala krščanska ideja, prak-

¹ Das Princip des Katholicismus u. d. Wissenschaft. Freiburg i. Br. 2. u. 3. Aufl. 1899.

tična v krščanskem socializmu. Naši liberalni profesorji so vedno enaki, preje se ne bodo pečali v svojem učenem raziskavanju z velikim, velepomembnim krščanskim gibanjem, dokler ne bodo valovi zapljuskali jim noter na visoko stolico v obraz, in jim tako dokazali, da biva še kaj drugega poleg njih zastarele pameti. A ni se treba nam vznemirjati, ker tudi naš socializem je že znanstveno dovelj podprt in tudi na vseučiliških stolicah ima svoje zastopnike.

Katoliški shod bo storil v tem oziru veliko dobroto dijaštvu, da bo pokazal v praktičnem programu tudi teoretično znanstveno podstavo krščanskega socializma. Pri večini našega dijaštva je namreč navada, da pozabi rabiti kritiko pri študiju. V gotovi meri je vsak akademik zmožen kritikovati profesorja. In to more storiti po principu „prostega znanstvenega raziskavanja“ zlasti v strokah, ki so več ali manj spekulativne. Profesor mnogokrat predava le svoje subjektivne misli, ne pa objektivnih dejstev, zlasti se godi te naravno v kritiki. Tedaj mora imeti slušatelj pozorna ušesa in kritičen razum. Kako sodi včasih liberalen profesor o srednjeveškem pravu! Takoj se mu pozna, da ima svoje subjektivne nazore, ki se ne vjemajo z našimi; torej bomo preiskali ono stvar v drugih virih in se tako objektivno prepričali o resnici. — Naši dijaki imajo pa navado, preštudirati knjigo ali skripta svojega profesorja in ta knjiga in ta skripta vstvarijo v njih nazore o stvari, katerih se ne morejo več otresti. Tako se zdi mnogim, da je nemogoče še kaj temeljitejšega nego je n. pr. Philppovichevo narodno gospodarstvo. Navzame se neke ošabnosti, ki mu ne da objektivno soditi n. pr. o stremljenju krščanstva v narodnem gospodarstvu. Liberalni profesorji se ogibljejo vsega, kar bi se utegnilo tolmačiti v zmislu pozitivnega verstva; vero, zlasti krščansko, to velesilo tisočletij, ignorujejo, kakor bi je ne bilo, kakor bi imela malo važnost v socialnem življenju. Tako se tudi naši dijaki ne morejo prav vglobiti v velikanski pomen krščanstva na vse poljih. Razni neplodni izrodki starikavih liberalni možganov so jim večjega pomena nego živo, bujno, vesoljno ljudsko gibanje, katero provzročajo tisoč let stare a vedno nove, neizčrpne krščanske ideje.

Zato z veseljem pozdravljamo katoliški shod, ki bo v velikem obsegu, pod širokim obzorjem vлил krščansko idejo v bronast program, v globoke, tehtne resolucije, ki se tako skrbno in tako dolgo že izdelujejo. In to se lahko zagotovi, da bodo te resolucije v zvezi z resolucijami hrvatskega katoliškega shoda v Zagrebu še največjega pomena za hrvatsko-slovenski jug.

Kaj ima pričakovati dijaštvo od katoliškega shoda? Na to smo že zgoraj precej odgovorili, vendar se nam zdi umestno še posebej izpregovoriti o tej točki. Tu se gre za krščansko misleče dijaštvo.

Ta del slovenskega dijaštva se je organizoval po iniciativi visoko čislane dr. Mahnič, očeta katoliške misli mej slov. dijaštvom, in po želji prvega kat. shoda. Hvaležni smo prvemu shodu, da se je pečal tudi z dijaštvom. Ondi je bila iniciativa, a dijaštvo je samozavestno vstvarilo svoj organizem. A pri vsem samostojnem delovanju bi človeku vpadel včasih pogum, bi se naveličal vednih psov in neosnovanih zabavljic in zlobnih obrekovanj, ako bi se ne mogel od časa do časa nasrkati krepkosti in poguma pri čislanih možeh-značajih, ki so že skusili veliko za svoje prepričanje, ki je naše prepričanje. Da, katoliški shod nam bo pomnožil veselje do dela, do trpljenja, do boja. Veselje do boja se nam mora pomnožiti, kajti brez boja ni miru. Iti moramo preko vseh kimavcev in cigumigovcev, ki zamižijo in si zamašijo ušesa, ko počí top. Vsa znamenja kažejo, da ne smemo biti pasivni, ako nečemo končati. Aktivnost, aktivnost na vseh krajih!

Že na vseslovenski delavski slavnosti smo videli, na čigavi strani je ljudstvo. To bomo videli tudi na katoliškem shodu in morda še v večji meri. Vedno se trdi, da je treba študirati ljudsko dušo. Naj bi prišli na shod vsi tisti, ki hočejo v resnici ljudstvo poznati. Ljudstvo pozdravlja z navdušenjem misel o shodu in se ga bo gotovo v velikem številu vdeležilo. Pokrepilo nas bo, ko bomo videli, da stoji za našimi idejami ljudstvo, da nismo „osamljena strančica“, kakor je blagovolil nazvati nas ljubljanski župan.

Glavno pa je za nas, da se ozira v resolucijah tudi na akademiško dijaštvo. Treba je, da se zanimajo vsi katoliki slovenski za našo stvar. Pričakujemo, da se zavzame shod za naše težnje, da se praktično podpre naše stremljenje mej dijaštvom, kajti tudi mi tvorimo delec naroda.

Mej dijaštvom se tudi pričinja svetlikati. Simpatije do nas rastejo. Upamo, da bo katoliški shod marsikomu, ki ima sicer dobro voljo in srce, a ne vidi ali se pa boji videti, odprl oči. Prepričan kristijan si, dragi moj, a ti se bojiš to pokazati praktično, češ tam so pa v veliki večini, ne, prijatelj, dasi smo v dijaštvu do sedaj še v manjšini, a imamo veliko večino naroda za seboj. Katoliški shod naj ozdravi pogubne bojazni pomišljavce in naj pokaže, do je tudi premoč inteligentnosti na naši strani, ker še ni bilo slišati, da bi se slovenski liberalci te ali one vrste zbrali kdaj na shodu in razpravljali o narodno gospodarskih in sploh socialnih zadevah našega naroda. Oni kriče in pojo in zabavljajo, naši ljudje pa delajo, in teh poslednjih se ti ni treba sramovati! Š.



Nekaj o človeku in človeški svobodi.

Napisal J. G.



loboko mi je ostalo v spominu, kar sem slišal pred nekaj leti iz ust nekega gospoda, kateremu sem posebno hvalo dolžan. Povedal nam je — bilo nas je več skupaj — pri definiciji „človeka“ neko bistveno lastnost: *homo est essentialiter servus Dei*. V tem je izražen izvor in namen človeka, v tem je označena naloga našega življenja.

Homo est essentialiter servus Dei. Na tej resnici je utemeljeno bistvo, dejal bi: upravičenost in možnost bivanja vsakatega človeka. Ako kdo odstopi od te resnice, ako jo začne — z besedo ali dejanjem — tajiti, ni več upravičen, prisvajati si ime „človek“; kajti on dela proti svojemu bistvu, ker dela proti svojemu razumu, ki ga uči, da je, da mora biti nekdo, ki je njemu dal bivanje, ki mu je ustvaril neumrjočo dušo. Da, razum nam kaže Njega, ki ga vse stvari oznanjujejo in pove-ličujejo. Brezverci in neverniki torej nimajo izgovora. — Rečem še enkrat: Ni upravičen imenovati se „človek“, kdor ne priznava Boga za svojega najvišjega Gospoda.

Dejal sem preje tudi, da je na resnici: *homo est essentialiter servus Dei* utemeljena možnost bivanja vsakega človeka. Kako to?

Ves svet, nebo in zemlja in vse, kar je, spričuje Njega, od katerega ima vse svoje bivanje. Stvarnik, ki je vse iz nič naredil, je pa gotovo Gospod vsega: On ima gotovo absolutno oblast nad vsemi stvarmi, absolutno oblast tudi nad človekom, ki je najlepša, najpopolnejša stvar na zemlji. Ker ima človek svoje bistvo in svoje bivanje od Boga, je možnost njegovega bivanja gotovo popolnoma odvisna od Njega. Razvidno je torej, da človek izgubi pravico bivati, ako se obrne od svojega Stvarnika, od svojega Gospoda. Da, smrt zasluži, kdor Njega taji z besedo ali z dejanjem.

O resnici, da smo po svojem bistvu dolžni služiti Bogu, izpolnjevati Njegovo najsvetejšo voljo, pač ni težko prepričati se njemu, kdor hoče; kdor pa noče, on govori sicer, če tudi le v mislih, ali pa v dejanju: *non serviam*; a vemo tudi, da dela protinaravno, da bije v obraz očitno resnico, ob enem pa tudi grozovito spodkopava svojo srečo.

Pojdimo v mislih nekoliko dalje. Občeznana je resnica; Človek je iz telesa in neumrjoče duše, ki je po svoji naravi podoba Božja, ker je neumrjoč duh ter ima um in prosto voljo. To je umljivo. Rečem le: ako ti kdo taji, da bi človek imel um, mu to za njegovo osebo brez skrbi lahko priznaš. — *Dixit insipiens in corde suo . . .*

Pač res je nespametno tajiti stvar, ki se da tako lahko spoznati.

O prosti volji nekoliko več. *Liberum arbitrium nihil aliud est, quam vis electiva*, uči sv. Tomaž Akvinski.

Prostost volje je v tem, da lahko izbiramo: hočem to ali pa nočem; izmed mnogih stvari pa lahko hočem to, ali to, ali to, lahko si izbiram. Pamet nam pové, da smo prosti: hoteti morem kako stvar ali pa ne hoteti; hoteti morem to ali ono, ali zopet kaj drugega — in če pride zunanja sila, volje mi vendar ne vzame. Mislimo si dijaka. Kdo bi mu tajil prosto voljo? Uči se, ali se pa ne uči: to potrjuje vsakdanja skušnja. — Pa bo rekel kdo: dijak v tem ni prost; po šolskih zakonih mu je zapovedano, da se mora učiti. A pomisli malo! Zakon ali postava se obrača na prosto voljo podložnika; že to dejstvo, da se dajejo zakoni, sloni na premisi, da ima človek prosto voljo: da lahko kaj stori ali opusti, lahko stori to ali ono. Zakon je zunanji vpliv na prosto voljo. Ko bi človek ne imel proste volje, čemu potem zakoni, čemu kazni, čemu pohvala, čemu plačilo?

Prosta volja, svobodna volja, to je človeku v čast, to ga povzdiguje nad vse druge zemeljske stvari. Je-li pa svoboda v tem, da bi človek ne imel nikakih meja v svojih mislih, željah, pogovorih, dejanjih? Ne, to bi ne bila svoboda, marveč razuzdanost, ali bolje rečeno: suženjstvo. Kdor noče poznati nikakih meja, je suženj svojih strasti.

Podati hočem tu v slovenski prestavi nekaj, kar pripoveduje Ksenofont v knjigi „*Oikonomikos*“ proti koncu prvega poglavja. Preje je razlagal Sokrates v pogovoru s Kritobulom, da je „*oikonomia*“ ona umetnost ali ono znanje, katero kdo kaže v dobrem upravljanju svoje hiše in vsega, kar je s hišo v zvezi; to je namreč ono premoženje, katero je gospodarju v korist. Ako pa nekaterim ljudem premoženje namestu koristi prinaša škodo, dasi razumejo gospodarstvo, je vzrok to, ker so sužnji. Kritobulu se to nekako čudno zdi, zato vpraša: „Kdo pa so oni, ki jim nevidno gospodujejo?“ Sokrates mu odgovori: „Nikakor oni niso nevidni, marveč očitni so. Tudi tebi nikakor ni neznano, da so (ti gospodarji) silno zlobni, ako sploh sodiš, da je lenoba, mehkužnost in brezskrbnost (nekaka) zloba. So pa tudi še nekatere druge goljufive gospodarice, ki se delajo, kakor bi bile prijetno veselje („*hedonai*“): (namreč) igra (s kockami) in slabe tovarišije, katere se sčasoma tudi tem prevaranim samim izkažejo kot bridkosti z veseljem zakrite; katere jih gospodovalno odvrtaajo od koristnega dela. Pa, o Sokrates, pravi oni (Kritobul), so tudi nekateri drugi (ljudje), ki sicer niso ovirani po teh pri svojem delu, marveč celo z neko silnostjo delajo in se trudijo, da si premoženje napravijo; vendar pa svoje gospodarstvo zapravljajo in so

v nadlogah in stiskah. Se ve da, pravi Sokrates, sužnji so tudi ti in sicer zelo hudih gospodarjev; nekateri (so sužnji) požrešnosti, drugi nečistosti, drugi zopet pijanosti, drugi pa neke nespametne in drage častihlepnosti; te (strasti) tako hudo vladajo onim ljudem, katere dobé v svojo oblast, da jih silijo — dokler vidijo, da so mladi in morejo delati — da vse, kar prislužijo, porabijo in zapravijo, s tem, da strežejo onemu razveseljevanju; kadar pa opazijo da radi starosti ne morejo več delati, pusté jih v bedni starosti in si prizadevajo, da si dobé zopet drugih sužnjev.

Toda, o Kritobul, nasproti tem je treba nič manj bojevati se, kakor proti takim (sovražnikom), ki hočejo koga z orožjem usužnjiti. Toda, ako (zunanji) sovražniki — če so vrli in dobri — druge premagajo, tedaj se lahko zgodi, da mnogo ljudi dovedejo k spoznanju ter jih prislijo, da boljši postanejo; (tako) jim pomagajo, da nadalje lažje živé. Te vrste gospodarice pa telo in dušo in premoženje onih ljudi kvarijo tako dolgo, dokler jih imajo v svoji oblasti.*

Tako sodi že stari Sokrates o prostosti takih ljudi, ki strežejo strastem; pové pa tudi, kaj treba storiti, da si ohranimo prostost: bojevati se moramo. V boj torej za svobodo zlato! Prosti hočemo biti; prosti bomo, če se ne bomo klanjali strastem. Sužnji nočemo biti; brzdajmo torej strasti tako, da bo gospodoval razum, kateri je od Boga postavljen, do vlada v človeku nad vsemi zmožnostimi in strastmi. Toda ne goli razum; kajti nismo več v temi poganstva. Kristijanje smo, katoliški kristijanje; gospoduje naj v nas um po sveti veri razsvetljen, um, ki nam pravi, kaj Bog zahteva od nas — ali z drugimi besedami: ravnajmo se po tem, kar nam veli katoliška cerkev. Saj vemo, da je vse, kar uči sveta cerkev, Božji nauk, neskaljena resnica in da nam sveta cerkev daje zapovedi v Božjem imenu. Naš razum nam pravi, da prav storimo, da verujemo; saj so resnice svete vere dokazane, tako trdno dokazane, da še nikdar nobeden brezverec ali krivoverec ni mogel ovreči niti ene dogme svete katoliške cerkve. — Vera naša bodi torej „rationabile obsequium fidei“.

Vemo pa tudi, da ni dovolj, da verujemo; treba je svoje katoliško prepričanje kazati v dejanju. Kako pa naj se to zgodi?

Ako smo dobro poučeni v resnicah svete vere, ki nam jih razlaga katoliška cerkev, vedeli bomo, kaj nam je storiti, česa se ogibati, da svoje dolžnosti prav vršimo: dolžnosti do Boga, do samega sebe in bližnjega. Vest naša, um razsvetljen po sveti veri nam kaže, kako delajmo. Izpolnjevaje svoje dolžnosti utrdili se bomo v čednostih, ukrepili bomo svoj značaj, da bode v resnici čvrst in jeklen. Se ve da, čednostno

živeti ni brez težave; treba je boja, treba je premagovanja. Nikar ne pozabimo, da največja zmaga je zmaga nad seboj samim. Vadimo se torej v tem boju. Ako se bomo vstrajno trudili, ne bo se nam moglo očitati: ... te ipsum vincere nescis.

Bojevatı se hočemo torej posebno zoper sovražnike v svojem lastnem srcu: zoper grešne navade, brezsrčno sebičnost in druge take sovražnike. V tem boju gre za to, da čuvamo in branimo vladarstvo razuma nad drugimi možnostimi, zlasti pa nad čutnostjo, ki hoče odvrniti človeka od tega, kar je res lepo, dobro in pravo, kar je idealno. Ideal, vzor naš je On, ki je hotel v vsem postati nam enak, razen greha. Svojemu Izveličarju vedno bolj bližati se s čednostnim življenjem, to je naloga našega življenja. Ako bomo tako delali, ne bo nam treba kedaj tožiti — kar se večkrat sliši — moji ideali so se razgubili; v mladih letih sem bil idealen, a zdaj — — — Toda, nikar tako! Kdor tako govori, ne pomisli, kaj bo rekel, ali pa sploh ne ve, kaj je idealno. Ideal je nespremenljiv in le eden. Temu se bližati, Njega posnemati z Njegovo pomočjo, to je z Njegovo milostjo: to hočemo. Kolikor popolneje se Mu približamo, tem popolneje bomo izvršili nalogo svojega življenja.

Naj mi ne ugovarja kdo, češ da človek nima opraviti samo s seboj, temveč da je njegova naloga: delovati v človeški družbi. Tega nikakor ne tajim, ampak popolnoma priznavam. Vprašam pa: Ali bode delal v pravo korist svojega bližnjega človek, ki sam ne ve, zakaj živi, človek ki ne pojmuje svoje naloge?

S tem, da se mi mladi ljudje utrjujemo v čednostnem življenju, utrjujemo si značaj, krščanski značaj. Zato pa tudi vemo, zakaj se učimo — bodisi na vseučilišču ali na gimnaziji ali kjerkoli. Spoznavamo namreč za vestno dolžnost pridobiti si potrebnega znanja, da bomo mogli v svojem poklicu uspešno delovati. Krepost in učenost združeni, to je podlaga, na kateri bo mogoče delati na korist milega nam slovenskega ljudstva. Tukaj posebno, ko se hočemo truditi za čednostno življenje, treba nam je svobode, da ne vprašamo: kaj bodo drugi rekli. Kdor verske dolžnosti zanemarja, ker se boji ljudi, ni svoboden, marveč suženj ljudske sodbe, toda ne ljudske, ampak le sodbe malovrednih ljudi. Umljivo je, da tak človek ni in ne more biti značajan.

Svobodno hočemo izpolnjevati svoje dolžnosti. Naj si potem mislijo naši nasprotniki, da delamo nespametno, češ da nam bodo mlada leta potekla, ne da bi se navžili mladostnega veselja; naj se norčujejo iz nas: mi vemo, da delamo prav in smo srečni. Oni pa niso srečni, ker nočejo vedeti v čem je prava sreča.

Čim popolneje vršimo svoje dolžnosti, toliko bolj se bližamo svojemu Idealu. Da pridemo k Njemu, da nam bo On sam naše preveliko plačilo, za to se hočemo truditi; da privedemo k Njemu kolikor mogoče veliko drugih, v tem vidimo imenitnost svoje naloge: pripravljati se, da bomo uspešno delovali v korist ljudstva. Pri vsem delovanju naj nas vodi ena misel in ta je misel na večno blaženost. Gotovo bomo ostali tudi v poznejšem življenju in delovanju na pravi poti, če bomo vse delali sub specie aeternitatis. Nikdar nočemo izgubiti izpred oči najvišjega namena, zadnjega cilja, za kateri je treba truditi in bojevati se, da, če treba, do zadnje kapljice krvi.

Kar pa nam je v posebno tolažbo in bodrilo v tem trudu in boju, je trdno upanje, da nam bo Bog pomagal s svojo milostjo.

Da, milost je potrebna k čednostnemu življenju, milost je potrebna h krščanskemu značaju. Prav obilno milosti pa lahko pričakujemo od Njega, ki daje vsem, kateri Ga prosijo, kateri molijo. Res veselo je, da je naše slovensko katoliško akademično društvo „Danica“ vneto za češčenje prebl. Device Marije; večinoma so udje tega društva vpisani v Marijansko kongregacijo. Vprašam: Kje je v resnici dober mladenič, ki bi ne ljubil Božje Matere, brezmadežne Device Marije? Kdor jo pa ljubi, sme trdno zaupati na njeno pomoč. Po njeni vsemogočni priprošnji bomo uspešno napredovali in si krepili značaj. Če bomo pa sami utrjeni, če bo v našem srcu prava vlada, bomo lahko in uspešno vplivali tudi na druge, zlasti na mladino, za katero hočemo prav posebno žrtvovati svoje moči.

Dovolite sedaj zlasti vi, dragi dijaki na gimnaziji, da se ob tej priliki obrnem do vas. Kot vaš prijatelj — in če pridete na Dunaj ter vstopite v „Danico“, tudi kot vaš „tovariš“ — vam želim povedati nekaj, kar vas bo morebiti zanimalo. Nekateri ste sedaj v tem, da se odločite za prihodnji stan, v katerem hočete delovati. Tu je posebno potrebno, da si mlad človek ohrani svobodo. Vprašam: Od kod toliko nezadovoljnosti v raznih stanovih, v raznih poklicih? Prav gotovo je velik vzrok temu to, da si marsikdo ne izbere onega stanu, v kateri je klican, ali kakor pravimo navadno: za kateri stan ima poklic.

Ko pa govorim o prostosti v tem oziru, ne mislim toliko na zunanjo silo: ako kdo koga sili v ta ali oni stan; taka sila nasprotuje ne-le človeški prostosti, ampak je tudi naravnost proti Božji volji. Bog je, kateri daje človeku zmožnosti, veselje, nagib do tega ali onega stanu; proti Njegovi volji ravna, kdor sili koga v stan, do katerega nima poklica. Pravim torej, da o tem ne maram govoriti, marveč mislim na notranjo prostost, dušno svobodo. Prost bodi dijak v tem oziru, na svoji zemlji svoj gospod.

V vsem mišljenju in teženju naj vlada um po sveti veri razsvetljen; prav posebno pa še, ko premišljuješ svoj poklic, ko si izbiraš stan. Tu je treba ohraniti svobodo. Zato je treba paziti, da ne zavlada strast, ki se razodeva s tem, da človek nekako brez razsodka gleda le na prijetnosti kakega poklica, popolnoma pa morebiti prezre, kake dolžnosti ima; prav nič ne pomisli, je-li ima odločno voljo, da hoče vestno vršiti, kar mu bo veleval stan.

A napačno bi tudi bilo, ko bi kdo imel nekakov nagib, ko bi spoznal, da ga Bog kliče, pa bi iz malosrčnosti ali dušne onemoglosti, brez poguma mislil le na težave, ki so združene s kakim poklicem. Nikar tako; gotovo bo treba marsikaj trpeti, toda pomislimo, da dobrotljivi Bog nas bo milostno podpiral, ako imamo le trdno voljo, odkritosrčno hrepenenje, da si izvolimo pravi poklic, v katerem hočemo vestno vršiti svojo nalogo. Skrbimo vsi, skrbite tudi vi mladi prijatelji, da ne izgubimo izpred očí onega namena, ki je za vse ljudi, za vse stanove isti, namreč: večna sreča.

Ko si pa izberete pravi poklic, tedaj pričnite z velikodušnostjo in odločno vstrajnostjo pripravljati se za-nj. Ne bo brez težav, ne bo brez žrtev, a z nesebično velikodušnostjo bodele premagali vse.

Nekaj misli o človeku in človeški svobodi sem podal v tem sestavku. Koliko ljudi je, ki vedo odgovor na razna težka vprašanja, a ne znajo sami sebi odgovoriti na vprašanje, ki je vendar vsakemu človeku najbližje: kaj sem? kaj je namen, naloga mojega življenja? — Svoboden je človek; skrbi naj, da ohrani svobodo vselej in povsod. Um razsvetljen po sveti veri naj gospodari nad vsemi zmožnostimi. Um razsvetljen po sv. veri nam pove, da Bog zapoveduje in uči po sveti katoliški cerkvi le to, kar je dobro, resnično, lepo. Tako torej prav jasno spoznamo, da delamo v duhu prave svobode, ako služimo Bogu. Popolnoma resnične so besede: *servire Deo regnare est.*



Nekaj o ženskem vprašanju.

Slovenskemu ženstvu, pred vsem „Slovenki“, nje urednici in sotrudnicam posvetil
Bogdan Kazak.

Denn die Zeit ist schwer; ehrwürdige
 Heil'ge Satzung wird zur Fabel,
 Recht zu Aberwitz; aus den Trümmern
 Baut der Wahn ein neues Babel.

F. W. Weber, Dreizehnlinden, XXV.



ga večjega gibanja med sosednimi narodi, čegar zadnji valovi bi ne vznemirili vsaj površine našega javnega življenja. Maloštevilen, neznamenit narodič smo, drugi nam stvarjajo razmere, drugi nam odločajo usodo. Ni nam vsako duševno gibanje v prid, ker smo preslabotni, da bi mogli prestati toliko pretresov kakor veliki narodi, deloma nam pa tudi zato ne hasne vsaka dobra ideja, ker izgubi po poti do nas često svoje zdravo jedro in nam prinese često le svoje bolne izrastke.

Po tujem zgledu se je začelo tudi med našim ženstvom neko gibanje. Kakor drugje so nastale tudi v nas take razmere, ki silijo celo po svoji potrpežljivosti veliko ženstvo, da si skuša samo pomagati do ugodnejših odnošajev. Le nevednež in trdosrčnež bi mogel odrekati upravičenost temu stremljenju, le topo ženstvo bi hotelo še dalje vstrajati v neznosnem položaju, le nerazsodno in sebično moštvo bi je hotelo siloma pridržati na sedanjem stališču ali križem rok gledati so borbo ženstva za boljšo usodo.

Vsi smo lahko edini, menim, da treba ženstvu stanje izboljšati. Nikakor pa si nismo edini, ako si stavimo vprašanje, kakšno bodi vzorno stanje ženstva, cilj ženskemu gibanju, katero pot naj uberemo in kakšnih sredstev se poslužimo, da čim preje in gotoveje dosežemo cilj.

Žensko vprašanje je v nas Slovencih primeroma zelo mlado, rekel bi še v povojih, zato vlada še velika zmedenost in nejasnost o njem. Ženstvo čuti, da se mu ne godi dobro, a samo ne ve točno in jasno, kaj hoče prav za prav, zato so cilji ženskemu gibanju tako nedoločni in megleni, sredstva neprimerna in dvomljive vrednosti. Zmedene misli, prekoslovne trditve, slepo in brez razsodnosti presajene iz tuje zemlje na domača tla nudijo našemu ženstvu, da se ž njimi oboroži za svojo pravdo. Moštvo v občje pa nima zmisla za žensko vprašanje in ne kaže dosti zanimanja za ženske težnje, kakor bi samo ne bilo dosti prizadeto ž njimi, kakor bi beda ženstva na pomenila velike rane na moštvo.

Sicer ni dosti boljše tudi drugje. Splošna zmedenost, ki vlada med izobraženci tudi glede pojmovanja najvažnejših življenskih vprašanj, in pa

sebičnost, ki vodi naše javno in zasebno življenje, sta kriva, da ima žensko vprašanje toliko slepih in zagrizenih nasprotnikov, a tako malo iskrenih prijateljev, ki bi ga prav umevali in tudi kaj storili za srečno rešitev.

V tem sestavku hočemo načelno razpravljati le bistvene točke ženskega vprašanja, podrobnosti se moramo radi nedostajanja časa in prostora izogniti. Ne prisojamo si nezmotljivost, a vendar upamo, da nam drage čitateljice in cenjeni bravci pritrde vsaj v glavnih stvareh, ako trezno pretehtajo naše razloge.

* * *

Kaj pa je bistvo ženskemu vprašanju?

Ako poslušamo najbolj glasne zagovornice in najbolj vnete pospeševaljice ženskega gibanja, odmeva nam na uho stalni refren: emancipacija, osvoboja ženstva iz vseh okov, enakopravnost z moštvom v vsakem oziru!

Voditeljice modernemu ženskemu gibanju podmetajo molče ali izrečno, da ni bistvenih, važnih razlik med moškim in ženskim spolom, zato zahtevajo enake pravice za ženstvo, kakršnih se lasti moštvo. Ako prav razumemo, hočejo imeti emancipirane dame iste pravice v vseh panogah javnega in zasebnega življenja, kakršne uživajo moški, hočejo imeti dostop do vseh raznolikih poklicev z vsemi pravicami in z vsemi dolžnostmi. Ne kot težakinje, ne kot učenjakinje se ne plašijo tekmovanja z moškimi, pač pa ga komaj pričakujejo na vseh poljih človekovega delovanja, da se duševno in gmotno oproste moškega varuštva, da bodo kot enakopravne in enakovredne vrstince lahko po svojem svobodnem nagnjenju svobodno sklepale z moškimi zveze.

Tako nekako se glasi v glavnih potezah tudi načrt našemu ženskemu gibanju.

Ako hočemo te ženske težnje prav pojmiti in stvarno presoditi, treba nam globlje poseči.

Človeška družba je organizem, to je nekako telo, obstoječe iz različnih delov, katerih delovanje je po načelu delodelitve sicer različno, a vendar soglasno uravnano v dosego skupne svrhe. Človeška družba obstoji iz manjših organizmov, prvotni in temeljni teh organizmov je družina. Odveč se mi zdi, da bi utemeljeval upravičenost in nujno potrebnost družine za obstoj in prospeh človeške družbe, ker menim, da je za nas Slovence ta resnica še razvidna.

Družina je organizem, to je skupina različnih delov, ki vsak po svoje delujejo v skupni namen. Opravila različnih udov družine so različna, roditelja pač ne moreta zameniti svojih opravil z opraviči nedora-

slih otrok. Ne zdi se nam prav, ako se žena peha za zaslužkom, mož pa doma gospodinji in se križa z otroki, povsem napak bi bilo, ako bi hotela zorna čečica prevzeti očetova opravila in mlekozobi sinko mater nadomestovati.

V tem oziru bi načelo: enake pravice za vse, dejansko uresničeno rodilo nezmislno in kvarno zmedo. Noben organizem, torej tudi družina ne, ne obstoji iz enakih delov, zato ne morejo imeti vsi deli enakega opravila, enakih dolžnosti, istotako ne enakih pravic. Pametno in dejanskim razmeram primerno se glasi: Vsakemu svoje dolžnosti, vsakemu svoje pravice!

Družina obstoji iz različnih delov, iz roditeljev in otrok. A tudi roditelja ne moreta biti enaka dela tega organizma, ker mož nikakor ne more opravljati opravil žene. Katera opravila oskrbuje mož, katera žena, to je že narava nepremično določila ter tudi smotreno opremila vsakega posebej s potrebnimi svojstvi.

Po našem prepričanju sta mož in žena enako popolni bitji, toda vsako v svoji vrsti. Nočem podrobno razmotrivati sicer zelo zanimivih in poučnih razlik med možem in ženo v anatomske, fiziološki, patološki, psihološki in sociološki pogledu, ampak povdariti hočem samo neutajno dejstvo, da je le žena po vsi svoji naravi usposobljena za proizvodnjo in odgajanje dece.

Morda se zdi komu ta naravni ženski poklic poniževalen, sramoten? Po naših opazovanjih ni večje zemske sreče, kakor jo daje ženi materinstvo, po naših mislih ni višjega poklica kakor vzgajanje otrok. Mož morda obdeluje polje, izdeluje obuvalo, streže strojem, leči bolezni, razsoja prepire, raziskuje prošlost, zasleduje pota nebesnim telesom, razrešuje življenske probleme, ženi pa je že po naravi izročen v svrhu primerne obdelovanja najdražji zemski predmet, namreč bodoče človeštvo samo. Žena izkleše, ako zna in hoče, iz malega deteta kakršnega hoče človeka, ki ga svet ves ne bo mogel bistveno izpremeniti.

Toda, je-li ta poklic edini, za katerega je žena sposobna?

Ako bi hotelo ženstvo se lotiti raznih strokovnih poklicev, moralo bi ali usposobiti se za svoj naravni ženski poklic in vrh tega še za kak strokovni poklic ali pa odpovedati se ženksemu in se izključno posvetiti kakemu strokovnemu.

Prvo pa je nemogoče, drugo vsaj nepotrebno, če ne naravnost kvarno. Kvarno bi bilo, ako bi se hotelo ženstvo sploh odpovedati svojemu naravnemu poklicu in poprijeti kakega strokovnega, in sicer iz dveh razlogov. Žena v obče ne prekaša moškega ne po telesnih, ne po duševnih sposobnostih, da bi bilo želeti nje dejanskega sodelovanja v poljedelstvu,

kupčiji, obrti, umetnosti in znanosti. Toliko vsaj kakor žene opravijo že lahko moške sami. Kvarno bi bilo tudi zategadelj, ker ne bi imel človeštvo nadomestila, ako bi ženstvo popustilo svoj nujno potreben poklic, zakaj moške pač niso za tisti posel.

Nemogoče je, da bi se mogla žena usposobiti za svoj naravni in še kak drugi strokovni poklic ter oba hkrati izvrševati. Značilno je za naše razmere, da zahteva družba dokaz usposobljenosti od vsakega, kdor hoče z izdelovanjem čevljev služiti družbi, od žene pa, ki hoče izvrševati svoj naravni poklic, ne tirja nikake usposobljenosti, kakor bi bilo izrejanje mladine bagatelnost kakor krpanje obleke ali kakor bi žena že zato, ker je žena, znala opravljati dolžnosti svojega poklica. Človeštvo ne bi trpelo izdatne škode, ako bi čevljarji z manjšo umetnostjo izvršovali svoj častivredni poklic, vsekako pa trpi človeštvo neizmerno, ker ne zna ženstvo v obče mnogo več o svojem poklicu razen tega, kar mu narekuje prirojeni nagon. Ženski naravni poklic je tako vzvišen, tako važen, da je treba zanj več resne in temeljite priprave nego za kak strokovni poklic. Ženi je nujno treba čvrstega in zdravega telesa, treba ji obsežne duševne izobrazbe, ako hoče popolnoma izpolniti od narave ji odkazano mesto. Vse to pa se ne da doseči kar tako mimogrede, pripravljaje se za kak drugi poklic, ali se usposobi za tega samo ali samo za drugega ali kar je še verjetnejše, za nobenega dobro. Prezreti ne smemo, s kolikimi nevarnostmi za telesno zdravje je spojeno dolgotrajno pripravljanje za kak učeni poklic. Še težje more žena dva poklica, svoj naravni in kak strokovni hkrati dobro izvrševati. Zanimarjati mora tega ali onega ali oba, pri tem pa prežgodaj opeša.

V obče torej vsekako kaže, da ostani žena pri svojem nara v nem poklicu. Tu ima lepega in hvaležnega dela čez glavo. Družina bodi delokrog nje delovanju, kot dobre matere, večje gospodinje in ljube družice svojih mož opravljajo lahko veliko, nenadomestno kulturno delo. V tem delokrogu jim izobraženo moštvo ne bo vezalo rok ampak jim iz srca privoščilo vso svobodo.

S tem pa nikakor ne menimo, da ženi ni treba višje omike. Prav žena potrebuje globoke in široke izobrazbe, poleg znanja vzgojeslovja, higijene, umnega gospodinjstva i. dr. treba ji neke splošne omike. Ni treba, da bi znala v izvirniku daklamovati in razlagati strmečemu soprogu Sapphine verze, ni treba, da bi sama brskala po prašnih arhivih, ni treba, da bi umela bakterije razločevati, ni treba, da bi sama prebavljala neješčje nemške filozofe, ni treba, da bi znala pisati duhovite essaye ali skladati izvirne sonate ali stvarjali epohalne tragedije, vse to je odveč; tudi najizobraženejši umetnik ali učenjak je srečen in zadovoljen s svojo ženo,

ako ga ume, ako ume važne življenske pojave, ako smotreno opravlja svoje dolžnosti kot soproga, mati, gospodinja, tudi če ne ume praktično izvrševati nobenega učenjaškega, umetniškega ali kakega drugega strokovnega poklica. V taki zvezi pač ni govora o kaki podrejenosti moža ali žene, notranje družinske zadeve vodi žena, zunanje oskrbuje mož.

* * *

Sedaj pa prosim potrpljenja! Vidim vas že, drage sestre in rojakinje, kako me hočete obsuti s kopo ugovorov in oporekanj. Upam, da se načelno strinjate z mojimi nazori, a kažete mi na kričeče nesoglasje med gori očrtano idealno sliko in pa med trpko realno istinitostjo. Vse ugovore, o katerih slutim, da so jih rodile vaše prebrisane glavice, hočem po vrsti razpravljati.

Pravite, vse žene itak ne morejo izvrševati naravnega poklica, ker je na svetu več žen kakor mož. Istinito, statistika res govori tako. Jaz sem si to statistiko natančneje ogledal. V obče se rodi več dečkov ko deklic, a moška umrljivost je v otroških in zrelejših letih večja od ženske, vsled tega učaka več žen starost ko mož. Preostanek ženskega nad moškim številom temelji torej na večjem števelu starih žen, v srednji dobi pa je število mož enako številu žen. Torej — ta ugovor ne velja.

Pa vendar se ne morejo vsa dekleta omožiti, pravite. Res je tako. Vzrok temu dejstvu so deloma neugodne družabne razmere sploh, deloma možje, deloma pa tudi žene same.

Žensko vprašanje je važen kos socialnega vprašanja. Liberalizem je razjedel naš kulturni svet, vsled tega trpi ves organizem, vsi deli te celote, ker so organično med seboj spojeni v enoto. Večina družabnih slojev trpi veliko duševno in gmotno bedo. Brez blažeče umske in nravne izobrazbe, brez zadostnih gmotnih sredstev životari večina kulturnega človeštva. Kaj čuda, da hira v teh razmerah tudi družina. Po krščanskem naziranju je človek del družbe, ki dela kot od družbe nastavljeni uradnik v prid vse družbe, a ima kot tak pravico, da mu družba zagotovi dostojno življenje zanj in za vso njegovo družino. A kako je sedaj? Delavec, ki dela z rokami ali z glavo, navadno komaj toliko zasluži, da se sam preživi in oskrbi za onemoglost, a če ima še družino, trpi sam in trpi vsa družina pomanjkanje z vsemi zlimi posledicami v duševnem in telesnem oziru. Žena mora opustiti ali zanemariti svoj pravi poklic in iti z možem v življenja kruti boj za košček trdega kruha. S tem nastane nov circulus vitiosus, zlo se množi v geometrični postopici, žena obnemore, nedorasli, vzgoje še potrebni otroci morajo ostaviti domače ognjišče in služiti kruha, družinske vezi se zrušijo. Ti prepogosti zgledi plašijo razsodne ljudi pred družinskim življenjem.

A ne samo gmotna beda, tudi нравna propalost je kriva, da gine družinsko življenje. Vse kriči o svojih pravicah, a za svoje dolžnosti se le malokdo zmeni, vse hoče imeti udobno življenje, polno zabav in naslad, a le malokdo pojmi, da daje vestno opravljanje stanovskih delžnosti toliko srčnega miru, zadovoljstva in sreče, kakor je ne more dati ves svet. Koliko ljudi je dandanes, ki stopijo le takrat v zakon, kadar jim zakon obeta ugodnejše in razbrzdanejšo življenje.

Ženstvo je tudi deloma samo krivo, da nima več toliko prilike posvetiti se svojemu pravemu poklicu. Javna vzgoja ženstva je deloma nezadostna, deloma neprimerna za izvrševanje ženskega poklica, sicer pa tudi ženstvo samo mnogo premalo dela, da bi se usposobilo zanj. Marsikateri mož ostane samec, ker ne najde žene, ki bi imela zmisla za materinstvo in gospodinjstvo, ki bi imela več veselja za tiho domače družinsko življenje kakor za prazno, puhlo in nečimerno veseljačenje izven družine. Vrlo dekleta v obče najdejo dobre može, tudi če nimajo dote, tudi če nimajo telesnih čarov.

Žalostno dejstvo je, da ne more v naših nezdravih odnošajih vse ženstvo doseči naravnega namena. A ker ima ženstvo isto pravico do dostojnega obstanka kakor moštvo, bilo bi kruto, ako bi hotel kdo ženstvu zapirati in oteževati pot do raznolikih strokovnih poklicov. A ker nobena žena ne ve, ne bo-li vendar imela kasneje prilike ugoditi svojemu pristnemu nagnjenju, je najbolje, da voli tak strokoven poklic, ki je z naravnim ženskim poklicem v organičnem stiku. Taki strokovni poklici so tudi najbolj primerni nje naravi. Ako pa hoče in mora katera žena povsem odpovedati se svojemu naravnemu poklicu, naj si svobodno voli katerikoli strokovni poklic, saj so celo rimski papeži dovoljevali, da so žene študirale pravo in jim dajali pravico, da so predavale po vseučiliščih. In če stopijo žene iz družinskega kroga na torišče javnega življenja, ako opravljajo isto kar možje, pristojajo jim vsekako iste pravice kakor možem, ker morajo nositi iste dolžnosti kakor možje.

Toda nikakor ne smemo izgubiti izpred oči neovržne resnice, da ima ženstvo svoj naravni poklic, da bodi in ostani ženstvu izvrševanje strokovnih poklicev le izjema, dovoljena v izrednih slučajih, potrebno zlo, opravičeno v napačnih družabnih razmerah; nikdar ne pozabimo, da more le ženski poklic, ker je nje naravi najbolj prikladen, ženo najbolj zadovoljiti in istinito osrečiti! Življenjepisi zaslulih žen, n. pr. Sonje Kovalevske nam potrjajo to resnico.

V zadnjem času opažamo, žal, da se udaja tudi naše izobraženo ženstvo pogubnim vplivom raznih sladkoustnih sleparjev in nevednežev, ki javno ali prikrito delujejo v propast človeške družbe. Z lepodonečimi publicami varajo ženstvo, da je zakon zastarela in nedostojna ustanova za ženstvo, navdušujejo je za neko svobodo, ki ne pozna ne naravnih meja ne dolžnosti do Boga in družbe.

Resno svarimo naše ženstvo pred temi infernalnimi proroki. Pomni naj, da hrani zgodovina, ki je veljala doslej za učiteljico življenja, polno svarilnih zgledov v tem pogledu!

Stanje ženstva je merilo za stopinjo in vrednost omike v narodih. Le v barbarskih narodih zavzema ženstvo brezpravno, sramotno stališče, le v takih narodih je zakon zveza, ki daje možu same pravice, ženi same dolžnosti. Najbolj vspeva vse družabno življenje, blagostanje in prosveta, kjer imata mož in žena sorazmerno razdeljene pravice in dolžnosti, kjer je žena enakopravna družica možu, kjer je zakon trdna in nerazrušna vez moža in žene kot svobodnih bitij. Kjer pa je ženstvo sploh prekoračilo domači prag, kjer je začelo zanemarjati dolžnosti matere, gospodinje in soproge ter se po nepotrebnem vtikati v zadeve javnega življenja, kjer je zakon izgubil svetost in trdnost in postal prazna formalnost brez npravne vrednosti, tam je izginilo blagostanje, tam je propala prosveta. Zgodovina pozna več takih nezdravih ženskih emancipacij, ki so pa vse končale sramotno za ženstvo, pogubno za družbo.

V sedanjem gibanju našega ženstva vidimo še povsem opravičeno in hvalevredno teženje, da si opomore iz neugodnega stanja. Ako si hoče priboriti potrebne pogoje za dostojno življenje, mora najprej ženstvo spoznati vzroke, ki so zakrivili njega bedno stanje, mora se posluževati primernih in vspešnih sredstev, da odstrani te vzroke.

Teh ni treba več iskati. Krščanstvo je prerodilo in osrečilo svet, krščanstvo je preosnovalo človeško družbo, krščanstvo je vzorno rešilo socialno in ž njim tudi žensko vprašanje. Krščanstvo je dalo ženstvu vrednost in dostojanstvo, krščanstvo ji je odkazalo vzvišen delokrog in posvetilo nje delovanje. Kadar bo dejansko krščanstvo s svojo zapovedjo o ljubezni do bližnjika prešinilo človeško družbo in vodilo vse naše javno in zasebno življenje, rešeno bo pereče socialno vprašanje, izginila bo gmotna in duševna beda, kadar bo krščanstvo preobrazilo družbo, rešeno bo tudi žensko vprašanje.

Da se torej ženske vprašanje hitro in srečno reši, treba tudi ženstvu, da se z vsem srcem oklene krščanskega življenja. V tem zmislu naj se bodre med seboj, v tem zmislu naj vplivajo na moštvo, v tem duhu naj odgajajo mladino. Kakršno ženstvo, tak bo bodoči zarod! V istinito

krščanski družbi se pač ni bati ženstvu robstva in podrejenosti, zatiranja in izkoriščanja, pač pa sme z vso gotovostjo pričakovati vse svobode, ki je človeku po božjih in naravnih zakonih dovoljena in mogoča.

Ako se hočete torej, slovenske žene, priklopiti našemu gibanju za zdravo preosnovo naše družbe, pozdravimo vas srčno kot dobrodošle sobojevnice za našo in vašo skupno sveto stvar! V znamenju krščanstva zmagamo!

Viri: Vesna. Mesečnik slovenskega dijaštva. Celje. 1892—1894.

Slovenka. Glasilo slovenskega ženstva. Trst. 1897—1900.

Jemeršič-Gregorčič. Materino delo za Boga in domovino. Gorica. A. Gabršček. Rimski katolik. Gorica. 1888—1896.

Das Leben. Vierteljahresschrift für Gesellschaftswissenschaften und sociale Cultur, 1897—1898, Wien und Leipzig.

Dr. H. Floss — Dr. M. Bartels. Das Weib. I. und II. Band. Leipzig 1897.

Vrh tega različni sestavki v naših listih, v berlinski „Zukunft“, dunajski „Zeit“ i. dr.



Dve študentki.

J. M. Svoboda.

Bilo je začetkom posta, ko sem se vračal zvečer okoli sedme ure iz oddaljenega okraja, kjer sem bil obiskal znano družino, proti svojemu stanovanju. Mraz je bil, in drevesa v mestnem parku so kar cvela; mesečni svit pa je delal vse še bolj blede in nejasno, kakor je že bilo. Žive duše ni bilo v parku, ko sem korakal skozi vanj k Ringu; samo godba iz krasno razsvetljenega Cur-Salona na moji levi strani mi je prihajala na ušesa.

Stopil sem na Ring; in ko sem še premišljeval, se li hočem peljati s tramvajem ali iti peš proti domu, zagledam gručo ljudi, katera je obudila vse moje zanimanje. Bili so dijaki, elegantno oblečeni, s čepicami na glavah in s Couleurstock-i v rokah, kateri so se mi približevali. No, oni sami me niso toliko zanimali, saj so v taki opravi vsakdanja prikazen. Zanimala pa me je gospica, katera se je nahajala med njimi. Šla je naprej sredi med dvema dijakoma. V taki opravi nisem še videl nobene. Na glavi je imela malo na stran postavljeno „cerevis“-u podobno čepico, izpod katere so ji kratki plavolasi kodri silili na čelo. Zimski črni jopič je imela na prsih odprt, čez prsa pa se ji je vil trak,

a nisem mogel razločiti natanko v katerih barvah. V roki je imela „Couleurstock“, kakor drugi dijaki.

„Aha“, sem si mislil, „ena izmed naprednih“.

Nehoté sem ji pogledal v obraz. Toda kako sem se začudil in kako sem bil presenečen, ko sem spoznal v njej eno izmed onih treh slušateljic, katere so pohajale predavanja profesorja, pri katerem sem bil vpisan tudi jaz. Ozre se proti meni; pri tem me je najbrž spoznala, kajti polna samozavesti je vprla svoje oči v moje. Zavestno je dvignila glavo in zavestno in hitro stopala mimo mene s svojimi spremljevalci, migajoča pri tem s „Couleurstock“-om, kakor so delali oni.

Še sem ostal trenutek na mestu ter zrl za odhajajočimi. Kar se ona ozre nazaj, in ko me vidi stati na prejšnjem mestu, tedaj se ji neka zmagoslavna škodoželjnost razlije po obličju. Nevoljen odidem dalje do bližnje tramvajske postaje ter se odpeljem z „električno“ proti domu. Jezilo me je, da sem ji posvetil toliko nepotrebne pozornosti. Toda kar je, je. S tem zaključkom se pomirim, potem pa začnem premišljevat, kaj more biti vendar vzrok, da kaže nocoj ona — imenovala se je Hermina Stöcker — na tak potenciran način svojo emancipacijo. Kmalu se spomnim, da sem videl pred nekaj dnevi na mizi v predsobi naše služalnice vabila k „Studentinnenkränzchen“-u. Spomnim se pri tem tudi, da se ima ta „Studentinnenkränzchen“ nocoj vršiti. Da se vrši sedaj, v postnem času, no, to spada tudi k emancipaciji.

Razne misli so se mi podile po glavi. Predlanskim je bilo, ko so prve ženske prišle v vedi posvečene prostore na vseučilišču. Dijaštvo jih je sprejelo z različnimi, toda v pretežni večini ne ravno preprijaznimi čutili. Sam sem bil priča mnogim prizorom, ko se je demonstriralo proti njim. Dasi je dijak zunaj vseučilišča morebiti rad v ženski družbi, je morebiti celo sam rad išče ter se s tem različnim ozirom prostovoljno rad podvrže, na vseučilišču ni tega zapaziti. Tu je rad sam med svojimi, med moškimi. Le žid in židinja delata tu izjemo. Zato si je pa tudi razlagati, da so različna, posamičnim znanstvenim strokam na vseučilišču služéča dijaška društva na filozofski fakulteti, kjer je najmanj židov, kar a priori sklenila „žensk nočemo!“ Samo pri enem se je odbor ne vem več po katerih motivih dal premotiti, da je sprejel dve slušateljici med svoje člane. Toda ni minil še tečaj in že se je dotični odbor kesal, da je napravil ta korak. In zakaj se je kesal? Zato ker je dejstvo prezrl, da ženske, in naj obiskujejo celo predavanja, ne odložijo še s tem svojega klepetavega jezika, tudi ne, ako se jih sprejme v društvo, kjer je treba mnogokrat molčati. No, nauk je bil vseeno dober, kajti vsak izmed zadevnih odbornikov se je za-se rotill, da so onedve prva in zadnja

ženska člana v društvu. — Tudi v slušalnicah samih se briga le redko redko kedo zá-nje. Nekateri se bojijo pikanja in zbadanja svojih tovarišev, drugi se ženirajo, tretji pa že iz principa ne marajo.

Dijakinja, katero sem srečal v burševskih znakih prej na Ringu, je bila šele v drugem tečaju. Prav dobro se še spominjam, kako se je vedla prve dni, ko je hodila skozi predsobo v slušalnico. Smelo je stopala in s tem seveda pri marsikom obujala pozornost. Toda ko je zapazila s časom mesto poklonov pred seboj le kihanje za seboj in ko je dobila od odbora tamošnjega društva, pri katerem sem bil i jaz član, celó pismen odgovor, kjer se ji je z obžalevanjem javilo, da se je ne more sprejeti med društvene člane, tedaj je pričela svoje maščevanje kazati s tem, da si je prizadevala, vse člane prezirati, toda samo prizadevala, kajti v istini jo je vse to grozno togotilo.

Nekoč sem sedel v klopi pred njo. In tedaj sem slišal besede:

„Du, aber das giftet mich furchtbar, dass uns hier die Herren so geringschätzen“. Spregovorila jih je Stöcker. Njena sosedinja, eden starejših semestrev, ji je odgovorila:

„Du brauchst Dich aber wohl nicht darüber aufzuregen. Wir sind ja hier in keinem Salon.“

Pametno je govorila in dobro jo je zavrnila. Nehoté sem se ozrl in videl sem, kako je Stöcker rudečica polila. Sram je je bilo.

Tečaj se je že nagibal h honecu. Nekako dva tedna pred njegovim zaključkom je imel eden starejših članov našega društva jako zanimivo predavanje v slušalnici našega inštituta. Razen članov, njegovih tovarišev, je bilo navzočih še mnogo profesorjev in različne gospode iz mesta in okolice, tudi naša znanka je bila zraven, sama. Pozneje se ji je pridružila meni neznana gospica. — Predavanju je sledila precej živahna debata, katera se je slednjič s tem zaključila, da je predsednik večera povabil vse navzoče v podzemlje (souterrain) bližnje restavracije. Šel sem tudi jaz; človek toliko vidi in sliši ob takih prilikah.

V svoje presenečenje sem videl, da je prišla tudi Hermina Stöcker s svoje znanko z nami; toda niste bili sami. Spremljal ju je bolj priletan gospod, kateri mi je bil neznan. Slučaj je nanesel, da je Hermina Stöcker sela na stolico zraven mene. Predstavil sem se ji, dasi sem jo po imenu poznal, in dasi je tudi ona mene poznala. Ona se je tudi predstavila.

Bila je jako zgovorna. Govoril sem ž njo o različnih stvareh. Najin vis-à-vis, mož nekako srednjih let, se je mešal tudi v razgovor. Bil je profesor — imena si nisem zapomnil, ker je je povedel pretiho in prehitro, ko se je predstavil — nekje v mestni okolici. Jaz sem občutil takoj

antipatijo do njega, dasi nisem vedel, zakaj. Pripovedoval je, da je študiral v istih prostorih, kjer sedaj mi; da je ravno tedaj završil svoje študije, ko je bila ustanovljena nova stolica, na katero je bil poklican naš sedanji profesor; pripovedoval je tudi različne anekdote, vihal si svoje brke, jih vedno popravljajl ter pri tem skoraj neprenehoma gledal na mojo sosedinjo, kateri je skušal skazovati različne nepotrebne vlnudnosti. Moža sem se kmalu naveličal in z nevoljo sem se obrnil proč od njega, ko je s fino pikantnostjo opomnil, da mu bo morala biti nocoj soproga sama doma.

Sosedinje moja se je smehljala, ko je on napravil tisti pikantni dovtip. Pričakoval sem vse prej kakor to.

Da bi ne šlo v pričetem tiru dalje, sem obrnil razgovor kar siloma na drug predmet. Pričeli sme govoriti o predavanjih, katera imajo različni slušatelji v seminaru. Njej je bilo to prav ljubo, kajti takoj je porabila priliko ter povedala, da je bila ona prva ženska na vseučilišču, katera je v njegovih prostorih nastopila s predavanjem.

„Predavala sem“, je govorila, „o vulkanizmu in prav zadovoljna sem z vspehom, katerega sem tedaj dosegla, kajti nobeden navzočih kolegov ni imel ničesar kritikovati na mojem govoru. Lahko si torej mislite, g. profesor, kako pristrčno so mi častitale koleginja k mojemu nastopu, saj je pomenjal zopet korak naprej v našem stremljenju, pokazati moškimi kolegom, da zmoremo isto, kar oni. Kar mene pa še posebno veseli, je to, da sem bila v tej točki jaz prva. Da se je pa moje predavanje lepo zvršilo, to vam lahko potrdi moj g. sosed — pogledala je na-me — ki je bil takrat tudi navzoč.“

Ne vem več, kaj sem zinil na njene besede. V svojo in mojo srečo pa je pričela takoj pripovedovati dalje o vsebini svojega govora. Jaz sem molčal. Res, predavala je; toda svoje predavanje je čitala; res tudi, nobeden se ni javil k diskusiji, toda radi tega ne, ker so bili vsi prej sklenili, da se diskusije nalašč ne udeleže. Kako je pa predavanje bilo, to je povedal profesor sam na svoj navadni fini način; kakor sem sedaj spoznal, ona njegove sodbe niti razumela ni; v svoji domišljavosti je videla v njegovih besedah prav nasprotno. In tako sem molčal; srbel me je sicer jezik, in nekaj me je sililo, naj jo malo ponižam; toda čemu, sem si mislil, ko že lastna hvala ne diši preveč prijetno.

Vedel sem, pri čem da sem; in nič se nisem čudil, ko se je čez nekoliko časa zopet obrnila k meni ter mi omenila, da hoče tudi kolo-kvirati pri našem profesorju, kateri je ta semester predaval o hidrografiji. Tudi tu hoče pokazati, kaj da zna.

„Ste li mnogo tvarine že predelali, gospica?“ jo vprašam.

„Začela sem. Toda upam, da skončam v tem tednu vse. Predavanja imam tako vsa spisana; lastnoročno sem jih pisala iz ust profesorjevih, kajti v stenografiji sem prav dobro doma“, opomnila je zopet profesorju. Ta ji je kazal v neki posebni prijaznosti le svoje zobe skozi brke; prav zoprni mi je postal; njej ne, zelo ji je ugajalo, da je našla v njem tako hvaležnega poslušalca; ugajala ji je še posebno njegova hvala združena z laskavimi pokloni in pozivi, naj vstraja trdno in trdno na poti, katero je nastopila.

Jaz sem si mislil svojo. Spoznal sem notranjost dveh človekov in imel sem svoje zadoščenje pri tem.

Razgovor je prišel s časom celo na versko polje. Moja znanka je bila vsa zavzeta za Voltaire-a. Čitala ga je v originalu, kakor je rekla. Francosko je res znala. Čitala je tudi znano Renanovo delo: *La vie de Jésus*. Hvalila je njegov krasni jezik; pridejala pa, da Renan ni povsem kritičen. Pomilovala je vse one sovrstnice, katere se odrekujejo svetu ter a posvečujejo vzorom à la fata morgana. Slednjič se je obrnila k meni ter se pohvalila:

„Veste, g. Svoboda, jaz nisem bila pri maši že odkar sem napravila maturo. Kaj pravite, kako mesto v peklu sem zaslužila?“

Pričela se je torej celó norčevati. Moj vis-à-vis se je režal. Ujezilo me je.

„Ne zdí se mi vredno, gospica“, ji odgovorim, „da bi vam na to odgovarjal. Vendar si dovoljujem, spomniti vas na besede, katere je pri neki priliki spregovoril naš profesor, in katere imete gotovo tudi v svojih stenografskih zapiskih. ‚On‘, je rekel in pri tem imenoval ime svoječasno v učenih brogih znanega moža, ‚on je hotel vedeti vse in vse kritikovati, toda osmešil se je slednjič in zato je sedaj pozabljen, dasi se je za njegove slave toliko prahu vzdignilo radi njega.“

Razumela me je. Imela je dovolj; jaz tudi, kajti o veri ni več govorila. Pač pa je pričela govoriti o zadnjem plesnem venčku, katerega so priredile dijakinje.

„Pomislite, g. profesor“, je pripovedovala mojemu vis-à-vis, „toliko dijaških društev smo povabile — jaz sem bila tudi v komiteju — in skoraj nobeno se ni odzvalo. Znanstvena društva celó ne. Kar je imela vsaka znancev med dijaki, ti so prišli; drugih je bilo le malo. No, zato pa je bilo drugih gospodov iz mesta vse polno, posebno iz uradniškega stanu.“

Mene je to priznanje veselilo.

Pripovedovala je, da pripada tudi ona ženskemu dijaškemu društvu; da imajo člani tega društva pravico, nastopati s svojimi znaki v javnosti,

toda da se je do sedaj le redko katera poslužila te pravice, največ radi tega, ker se vsaka več ali manj še ženira; toda ona se nadeja, da zginejo s časom gotovo vsi pomisleki in oziri, in da bodo zrlji ljudje i na ulici v njih dijakinje, odločne in pripravljene, boriti se za enakopravnost z moškimi, dokler je ne dosežejo. Na koncu pa vpraša še najinega vis-à-vis:

„Kaj mislite, g. profesor, kje tiči vzrok, da nas dijaštvo na vseučilišču tako prezira!“

„Prezira vas? Jaz bi pričakoval ravno nasprotno.“

„To bi tudi vsak drug pričakoval“, povzame zopet ona. „Toda jaz vem, kje tiči vzrok. Zavistni so nam; ne privoščijo nam tega, kar oni uživajo; zato se z nami niti družiti nočejo, zato —“

„Ne, ne, gospica“ prekinem ji besede, videl sem, da se hoče sedaj s svojo gostobesednostjo osvetiliti nad menoj radi moje prejšnje zavrnitve; „vi se motite; ravno dijaki so vam najprijaznejši družabniki; tudi vi gospica ste gotovo prav radi v njih družbi; omenjam samo večera, ko sem vas srečal na Ringu. Prepričan sem, da se zunaj vseučilišča ne morete pritoževati nad njimi.“

Gledala me je.

„Vi utegnete imeti pravo, g. Svoboda. Toda jezi me, da se v naši slušalnici n. pr. nihče noče ozirati na nas. Prepričana sem pa, da zmaga naša vstrajnost tudi na vseučilišču. Saj je že sedaj opažati, ne med filozofi sicer, pa drugod boljše razmerje med nami in dijaki.“

„Resnico govorite, gospica“ ji pritrdim jaz. „Vendar bi morali še pridejati, res boljše so razmere tam, kjer je med dijaki mnogo židov. Židje vam prav radi dvorijo, dočim drugi niti od daleč ne tako.“

Hermina Stöcker ni bila židinja. Moja pripomba jo je vidno zbudla. Grdo me je pogledala. Jaz pa sem začutil ravno najlepše nagnenje, s pikrimi odgovori odkriti ji nekaj svojih misli, ko se ji približa njena znanka ter ji reče, da ide sedaj s svojim očetom domov. Moja sosedinja vstane; poslovi se od nas in odide s svojo znanko in njenim očetom, s katerimi je bila bržčas v sorodu, ven proti domu. Bilo je že okoli polnoči. Moj vis-à-vis je bil nekako presenečen, ko se je Stöcker tako nepričakovano poslovila od nas. Napravil je nekaj priliznjenih poklonov in se takoj preselil na drugo mesto med meni nepoznato družbo. Tudi jaz sem se preselil k svojim kolegom, toda nisem ostal več dolgo pri njih; odšel sem tudi jaz kmalu na dom.

Bilo je kakih deset dni pozneje. Zbrali smo se za kolokvij iz hidrografije. Ni nas bilo mnogo, a bila je med nami tudi Stöcker. Čakali smo na profesorja ter se razgovarjali o tem in onem. Ona je bila sama. Danes

ni nas prav nič prezirala, kajti sedaj se je približala enemu, sedaj drugemu, poznalo se ji je pa, da nerada. Toda prišla je prvokrat h kolokviju in hotela se je z različnimi vprašanji vsaj nekaj oprostiti tesnobe, katere jo je tedaj objela. Hotela je zopet pokazati pred nami, kaj zna. Prizadevala se je, napraviti se brezskrbno in veselo. Zato se je hotela vplesti z enim ali drugim v razgovor. Poparilo in ujezilo jo je pa, ko je zapazila, da ji daje vsak le kratke odgovore. Še k meni se je približala. Vpraša me prav prijazno.

„Kaj menite, g. Svoboda, bo-li kolokvij dolgo trajal?“

„Kakor je, gospica. Ako vidi profesor, da mu dajem dobre in točne odgovore, tedaj me kmalu pusti v miru. V nasprotnem slučaju seveda nasprotno.“

„Jaz upam“, nadaljuje zopet ona, „da ne bodem imela težav. Saj sem pridno prihajala sem; in tvarino sem tudi predelala. Sicer pa moram priznati, da se tudi jaz zanašam mnogo na srečo, in radovedna sem, kaka vprašanja dobim, in kako bo profesor zadovoljen z mojimi odgovori.“

„Saj ste vendar prav dobro pripravljene.“

„Nekaj že. Prav dobro pa mislim, da nisem, kajti učiti sem se začela prejšnji teden.“

„Potem pa vam moram kar častitati, gospica, da imate tako dober spomin. Kar se mene tiče, bi v tako kratkem času na noben način ne mogel prebaviti toliko tvarine.“

Dobro se ji je zdelo, da sem to priznal. Govoril sem resnico. Radoveden sem postal pa tudi jaz.

Dalje se nisem mogel več razgovarjati. Prišel je profesor, napisal si naša imena in pričel. Ona je bila na prvem mestu.

„Gospica, razložite mi na kratko, kako nastaja dež!“

Bilo je jako lahko vprašanje.

Nekaj časa molk, potem začne ona razlagati:

„Dež nastaja . . . dež nastaja . . . dež nastaja . . .“ glas ji je vedno bolj pojemal. Umolknila je in zrla rudeča do zadnje pičice na obrazu nepremično in trdovratno na tla pred seboj.

Profesor je takoj spoznal, pri čem da je. Hudomušno jo je gledal in se jedva vidno posmehljajal. Zdelo se je, da noče nalašč prekiniti nastalega molka. Slednjič jo zopet vpraša:

„No, gospica, kako nastaja dež?“

Ona začne zopet pripovedovati:

„Dež nastaja . . . Dež nastaja, da se oblaki . . .“ Ni šlo. Drugi so se začeli gledati, smehljati se; celo na glas, da ji je moralo to prihajati na ušesa.

„Veste-li sploh, kako nastaja dež?“

„Ne, g. profesor“ in sela je.

Profesor je dal drugemu isto vprašanje; znal ga je izvrstno. Ona je bila rudeča. Sram jo je bilo. Nepremično jo zrla pred se. Slednjič skloni glavo med roke in ostane nekaj časa v tem položaju. Potem jo vidimo kar naravnost vstati; pritiskala je žepno rutico k nosu, poklonila se profesorju in odšla brzo iz slušalnice.

Ni je hotelo biti več noter. Pozneje je služabnica povedala, da je odšla domov.

Profesor je gledal, a ni rekel nič.

Ne, nikdar te ne pozabim, *Hermina*, ki si hotela svoje kolege doseči, celo nadkriliti, a nisi niti vedela, kako dež nastaja.

* * *

Človeku tako dobro dé, ako najde v tujini ljudi, ki ga imajo radi ter mu nadomeščajo znance, prijatelje in stariše v domovini. Take ljudi sem našel jaz. Uvedel me je k njim, k *Merzerjevim*, neki moj znanec. Že prvokrat me je presenetila njih ljubeznivost; še bolj pa me je presenetilo in še bolj sem bil vzradoščen, ko so mi z vso prijaznostjo ponudili v poučevanje svojega sina. Poln hvaležnosti sem sprejel ponudbo, kajti honorar so postavili mojemu trudu tak, da sem bil ž njim prav zadovoljen, zadovoljen toliko bolj, ker mi je omogočil, moje gmotne stiske prav znatno zljajšati.

Tako sem pričel hoditi k *Merzerjevim*. In čim bolj sem jih spoznaval, tem bolj so se mi omiljevali. Stanovali so precej daleč od mojega stanovanja, a navzlic temu sem pohiteval vedno rad v družino, katera me je tako prisrčno in gostoljubno sprejela v svojo sredo. Kmalu sem se čutil popolnoma domačega pri njih. Deček, katerega sem poučeval, je bil jako priden in ubogljiv. Zval se je *Karl*. Imel sem pravo veselje ž njim. Razen njega sta pripadala družini še dva sinova; mlajši je bil v kadetski šoli, starejši, *Ernst*, pa je ravno završeval tehniko. Tudi dve hčeri so imeli. Starejša se je bila poročila malo prej ko sem prišel tje in ni stanovala več v družini; mlajša, osemnajstletna *Ida*, pa je hodila še v višjo dekliško šolo. Še ena gospica je pripadala krogu te družine. Obiskovala je v tem okraju nahajajoče se žensko učiteljišče. Bila je v zadnjem tečaju. Ni bivala pri njih, kajti na večer se je vedno odpeljala k svojemu očetu, kateri je stanoval sam v drugem precej oddaljenem okraju.

Bil je nastanjen pri neki industrijski tvrdki; vdovec že dolgo let; imel je hčerko-edinko. Njegova pokojna žena je bila v svojem samskem stanu v službi pri *Merzerjevih*. Gospa jo je imela jako rada in kar sol-

zila se je, ko se je poslavljala od nje. Bila je krstna nuna njeni prvi in edini hčerki Olgi. In ko je Olga že v prvih dekliških letih mati umrla, tedaj jo je gospa Merzer vzela k sebi v družino ter skrbela zá-njo kot za lastno dete. V svoji mladosti je bila Olga prav nevarno bolna; posledice one bolezni ji niso nikdar do cela zginile. Bila je bolehná, in hrbet ji je bil malo skrivljen. Bolezen je bila tudi kriva, da je bila stoprav sedaj v četrtem tečaju, dasi je bila dve leti starejša od Ide.

K svojemu očetu je hodila vsak večer. Oče jo je ljubil strastno in ona njega tudi.

Olga je bila jako živahne narave. S svojim zvonkim glasom je znala zabavati celo družbo, posebno kadar je bila razpoložena. Vsak jo je rad imel. Gospo Merzer je ljubila kot svojo mater, in z nežno postrežljivostjo ji je skušala kjer le mogoče pokazati svojo udanost, hvaležnost in ljubezen. Imel sem mnogokrat priliko, opazovati vse to.

Ko sem se pri Merzerjevih udomačil, tedaj sem kakor z drugimi, tudi z Olgo mnogo občeval. Zelo mi je ugajala. Ni bila ravno lepa; toda s svojo ljubeznivostjo, s svojo prijazno in neprisiljeno živahnostjo si je pridobila gotovo pri vsakem simpatijo. Z menoj je posebno rada občevala, mnogo raje kakor pa z Ernstom. Morebiti je imela svoje v vzroke pri tem. Jaz nisem mnogo premišljeval o tem, najmanj tedaj kadar sem bil v njeni družbi.

Bila je zelo marljiva. Učila se je mnogo, čitala je mnogo, zato je tudi znala mnogo. Velikokrat sem jo v tem oziru občudoval. Toda kar mi je pri njej zmirom najbolj dopadalo, bila je njena skromnost in njeno tiho zatajevanje. Zavedala se je dobro, da ni posebno lepa, da je bolehná, da ima tudi že omenjeno telesno hibo. Drugo dekle bi se na njenem mestu gotovo čutilo nesrečno, ona ne; vsaj kazala ni tega nikdar. Samo enkrat sem videl, kako ji tudi to gre k srcu.

Prišel sem k Merzerjevim kakor navadno proti večeru ob določeni uri, da bi Karla poučeval. Slučajno ga ni bilo doma, toda služkinja mi je povedala, da utegne priti prav kmalu. Stopil sem torej v sobo, kjer sva bila ob takih prilikah navadno skupaj. Sedel sem najprej pri mizi in čital. Ker pa mojega Karla le ni hotelo biti, šel sem k oknu in zrl v gibanje na ulici pod seboj. Kar se odprejo vrata, in v sobo stopi ne Karl, ampak Olga.

Ni me zapazila. Ihtela je, kar me je zelo presenetilo, kajti še nikdar je nisem videl v solzah. Nisem se mogel vzdržati; iz svojega koticčka stopim pred njo ter jo prav sočutno vprašam, zakaj se joče. Vstrašila se je malo, ko je zaslišala moj glas; gotovo me tu ni pričakovala; toda začela je še bolj ihteti.

„Kaj se vam je vendar pripetilo, gospica“, jo še enkrat vprašam. „Vas je li užalil kedo ali kaj? Meni je tako hudo, da vas vidim jokati. Kaj ne, da mi poveste vse?“

Pogledala me je s svojimi s solzami napolnjenimi očmi. Do srca mi je šel ta pogled. Toda ihtela je še [vedno dalje. Tedaj jo primem za roki ter jo zopet poprašam po vzroku, zakaj se joka.

„Saj se že tako dolgo poznavam, gospica! Povejte mi in videli bodete, da vam odleže. Morebiti pa me smatrate nevrednega; no, potem odstopim od svoje prošnje.“

„Ne govorite vendar tako, g. Svoboda“, mi reče ona ter izvine svoji roki iz mojih. „Tako težko mi je! Oprostite, da ste me videli v joku. Saj vam hočem povedati vse. Vem, da ste mi prijatelj, in da vaše srce čuti z menoj.“

Oddahnila se je ter si obrisala solze iz oči. Potem pa mi je začela pripovedovati, kako hudo ji de, da se v družbi razen gospe, njene krstne nune, nihče zá-njo posébnó ne zanima. Vsi so sicer prijazni, ljubeznivi ž njo; se veselijo, pevajo ž njo, toda zdi se ji, da prave prisrčnosti vendar le ne vidi pri njih. Prepričana je, da bi jo morebiti gledali celó po strani, ako bi ji Bog ne bil podelil tiste vesele živahnosti, s katero more zabavati druge in sebe. Saj ona ve, da se ne odlikuje z lepoto, toda težko ji vendar dé, ako se pošali kedo iz njenih telesnih hib.

„Tako sem bila danes pri kosilu. Razen nas domačih so se ga udeležili tudi dve sestričini in en bratranec. Prav lepo sem se zabavala ž njimi. Enkrat pa sem hotela eni sestričini nekaj podati, toda tega nisem mogla zvršiti, ker mi je roka prešibka. Saj veste, da sem bolehná. Tedaj se je ozrl Ernst ná-me in mi rekel.

„Pusti, pusti vendar v miru to, Olga. Čemu se trudiš, ko veš, da tvoj hrbet in tvoje roke niso za to.“ — Saj je res, kar je rekel, to bi me ne bilo tudi še užalilo, toda pridejal je še:

„Sicer pa potrpi še malo, Olga; jaz ti napravim hrbet nov in roke nove, hitro ko zvršim tehniko in bom imel več časa na razpolago.“ Drugi so se smejali njegoví šali, toda mene je užalostila. Zakaj je vendar to rekel? Saj gotovo jaz nisem kriva, da sem taka, da moj hrbet ni raven; solze ji porosijo zopet trepalnice; „ako se že drugi odlikujejo z lepoto, naj se, od srca jim privoščim. Jaz sem Bogu hvaležna za to, kar mi je dal.“

Stemnilo se je že, zato sem prižgal luč. Njene oči so se svetile v solzah. Oči je imela krasne. Milo, udano so zrlé vá-me.

„Nikar si vendar tega ne jemljite k sreči, gospica. Saj je gotovo izključeno, da bi vam Ernst hotel kaj žalega. On je dober dečko.“

„Da, da, vem“, mi ona odgovori; „on mi noče gotovo nič žalega; ravno nasprotno. Toda — jaz ne vem, kaj me je danes prijelo. Saj drugače nisem tako občutljiva.“ Pri tem stresne z glavo, kakor da bi se hotela otresti vseh neprijetnih občutkov in vsa spremenjena nadaljuje;

„Danes pa čakate zaman na Karla, kakor je videti. Veste kaj, g. Svoboda, pa meni pomorete pri nalogi, katero imam napraviti za jutri.“

„Z največjim veseljem, gospica“, ji jaz presenečen odvrnem, kajti take ponudbe mi ni še napravila. — Odšla je in prinesla kmalu knjigo in papir. Pokazala mi je nalogo — enačbo. Bila je res malo težka. V svoje veselje sem zapazil kmalu, kje tiči ključ do njene razrešitve.

Olga je postala zopet tista, kakor sem jo drugače vedno videl, šaljiva, zgovorna, vesela.

Gospa Merzer stopi v sobo.

„Vi ste še vedno tukaj, g. Svoboda? Vi čakate še vedno na Karla?“

„Da, milostiva“, odgovorim ji ter se ji poklonim.

„Toda Karla ne bo nocoj tako kmalu domov. Odšel je izjemno z bratrancem in sestričinama h koncertu. Danes mu ne morete dati ure. Oprostite, da vam nisem tega prej povedala.“

„Ah, prosim, milostiva. Saj nisem bil zastoj tukaj.“

„Vidim, vidim“, dé gospa prijazno ter pristopi k Olgi:

„Kam pa si tako zginila po kosilu, da te ni bilo nikjer najti. Iskali so te, da bi šla ž njimi h koncertu. Toda morali so oditi brez tebe. Kam pa si šla, Olga.“

„Domov sem morala iti takoj po jedi, ker sem tam nekaj pozabila; še opravičiti se nisem utegnila, ker sem se bala, da pridem prepozno v šolo.“

„Res, škoda, da nisi šla ž njimi“ reče ji gospa ter ji položi svojo roko na rame. „Pojdeš pa z menoj drugikrat. Imaš-li še mnogo dela za jutri?“

„O ne! G. Svoboda je bil tako prijazen, da mi je pomagal dokončati najtežje, kar sem imela.“

Gospa se je hotela oddaljiti. Poslovil sem se. Tudi Olga se je poslovila, da bi šla domov k očetu.

„Vas smem-li malo spremiti, gospica?“ jo vprašam, ko je gospa odšla iz sobe.

„Prosim, prosim, g. Svoboda. Ravno sem vas hotela vprašati, če bi hoteli biti tako prijazni. Počakajte me spodaj!“

Bil sem tako zadovoljen, da sem smel iti ž njo. Vsa prejšnja pobitost jo je minila. Olga je postala zopet Olga.

„G. Svoboda“, mi je med drugim medpotoma rekla, „vi ste razen mojega očeta prvi moški, s katerim grem sama po mestu. Kaj pravite k temu?“

„Gospica, vi se hočete laskati.“

„Jaz se ne laskam nobenemu“, reče mi skoraj užaljena.

„Potem pa res ne vem, s čim sem to vaše priznanje in zaupanje zaslužil.“

Prišla sva do neke cerkve. Odkrijem se; ona se prekriža. Jaz jo pogledam, ona me tudi s smehljamem na obrazu.

„Zakaj me gledate, g. Svoboda?“

„Ugajate mi.“

„Kako mislite to?“

„Ugajate mi, ker tako lepo kažete svoje prepričanje.“

„Vi ste temu krivi!“ dé mi ona na to.“

„Jaz?“

„Da vi, g. Svoboda! Še se spominjam onega prizora, ko ste prišli pri Merzerjevih z nekim Ernstovim tovarišem v največje navskrižje radi tega, ker ste vi zagovarjali svoja verska načela, on pa svoja brezverska. Kako lepo ste takrat nastopili! Ognjevito, pogumno, jasno ste mu odgovarjali, da je moral s svojim zagovarjanjem kmalu umolkneti. Tisti prizor mi ne izgine nikdar iz spomina, tudi radi tega ne, ker sem jaz takrat prav pod njegovim vtisom sklenila, svoja verska čustva ne samo skrivati v srecu, kakor sem jih do tedaj, ampak ž njimi nastopati, kjer bi le prilika nanesla, tudi v javnosti, kakor delate vi. Šibko dekle sem, in vsega mi manjka, a uvidela sem, da v tej točki lahko nastopam in lahko delujem tudi kakor vi moški. V našem mestu imam pač nebrojno zgledov za tako delovanje. Tudi ženske so se ga že oprijele. Prišla sem z nekaterimi v dotiko. Kako navdušene so za svoj smoter, za praktično uveljavljenje katoliške misli, v zasebnem in javnem življenju. Kar se pa mene tiče, tedaj nisem več sama. Pridobila sem si že nekatere svoje tovarišice na učiteljišču, katere prav tako gorijo, v tej točki postati enake moškim, kakor jaz. In da bi vedeli, g. Svoboda, kako zadovoljna in srečna sem pri tem stremljenju. Dan ne dan vidim, kako bogato mi je poplačano z mirom, katerega bi v svojem položaju drugače gotovo ne imela.“

V mojih besedah pa lahko najdete tudi vzrok, zakaj sem vašega spremstva tako vesela in zakaj sem si dovolila, iti nekaj časa z vami.

Sedaj pa z Bogom! Tam čaka tramvaj do mojega doma. Hiteti moram, da mi ne uide. Z Bogom!“

Poda mi roko in odhiti.

Veselje, pomešano z različnimi čustvi, mi je tisti večer napolnjevalo srce.

Olga mi je bila vedno pred očmi.

Mislil sem na vse, kar sva si danes povedala; mislil tudi na njene solze. Zakaj je jokala? Sodeč po sebi, bi skoraj vedel zakaj. Vedel sem, da prihaja bratranec k Merzerjevim radi Ide, katera ga je imela jako rada. Ernst sam pa se je tudi mnogo brigal za eno svojih sestričin. Kaj čuda torej, da se je Olga čutila osamljeno v družbi, kjer so bila srca že razdeljena? In vrh tega je videla pri sebi še telesne hibe, pri drugih pa samo najlepše cvetje; videla je morebiti celo zavest vstajati pred očmi, da bo morala ostati morda vedno sama... Kaj čuda torej, da je pri taki razpoloženosti zadoščal le majhen povod, da so ji prišle solze grenkosti nehoté v oči. Toliko bolj sem jo pa občudoval, videč, kje išče ona vir do miru, do tolažbe in dosledno tudi do svoje živahnosti. Sedaj sem jo umel in občudoval sem jo. In veselilo me je neizrečeno, da se je danes ravno v moji družbi tako hitro zopet oddahnila in razvedrila. —

Pustni torek. Jaz sem zopet pri Merzerjevih. Olga je tudi pri njih, danes nima šole, ker trajajo še vedno semestralne počitnice. Karla sem že pripravil za prihodnji dan. Takoj po uri je odhitel na drsališče, katero mu že med poukom ni dalo miru.

Jaz sem ostal še dalje tam. Stopil sem v sobano, kjer je Olga igrala na klavir in pevala. Sedel sem na stolico pri oknu blizu nje. Nemirno mi je srce bilo. Semtertja sem spregovoril ž njo kako besedo. Toda le malo sem mogel ž njo govoriti, kajti ona je bila popolnoma v klavir zaverovana; ni igrala po notah, ampak igrala je prosto. Zdelo se je, da izliva vse svoje občutke. Neka blaženost ji je sevala z obličja, katero se mi je zazdelo tako krasno, da sem se kar zamaknil vá-nje. Nakrat neha igrati ter se ozre ná-me.

„Gospica“, ji zakličem razburjen, „gospica, povejte mi, kaj vas dela tako navdušeno? Koga imate vendar pred duhom, da morete tako vznese-
seno, tako vzmikajoče igrati?“

Ona me gleda in se mi sladko nasmehlja.

„Koga imam pred duhom, me vprašate? Hočem vam povedati: njega imam, njega, katerega ljubim, da ga bolj ljubiti ne morem.“

In zopet se obrne h klavirju in zopet prične igrati, kakor je igrala prej.

Vsa barva mi je zginila z obličja, ko sem zaslišal njene besede. Srce mi je kar nehalo bti. Mislil sem že, da omahnem...

Kolikrat mi je bila ona pred očmi, posebno v zadnjih mesecih! — Bolj ko sem spoznaval njeno dušo, bolj se mi je ona vtiskala v srce. — Komu veljajo besede, katere je ravnokar izrekla? Srce mi je trepetalo.

Čutil sem, da se bliža odločitev, kajti neka mrzlična razburjenost se me je pdastila. Zopet neha igrati.

„Smem li vedeti, gospica, koga ljubite na tak način?“ vprašam jo s tresočim se glasom.

„O da!“ mi odgovori ona lahno in navdušeno ter se obrne zopet k meni. „O da! Saj ga poznate, mojega očeta, mojega starega sivolasega očeta; njega, ki me tako ljubi vedno in vedno in ki mi skazuje svojo ljubezen od kar se spominjam že na najnežnejše in najrazličnejše načine. Star je že in komaj komaj more opravljati še svojo službo. Toda še pol leta“, in pri teh besedah se ozre v daljavo, kakor da bi ga videla pred seboj, „še pol leta in oddahneš se, očka moj! Do tje dobim z Božjo pomočjo službo, in potem bom stanovala vedno pri tebi ter skrbela in se trudila za-te, kakor si to delal do sedaj zá-me. Ah, kako vesela bom, dragi moj očka, ko ti bom mogla prinesiti v hišo prve vinarje ter ti zaklicati: sedaj počivaj!“ Solze ginjenja so ji napolnile oči. Ah, kako krasna je bila v tistih trenutkih!

Jaz sem se poslovil.

In ko sem se peljal domov, tedaj sem se stisnil v zadnji koticek tramvaja. S havelokom sem si zakril obraz, kakor da bi hotel s tem zakriti tudi misli, katere so mi polnile dušo. Bil sem ponižan. V sredo med moje misli pa se je vtisnilo spoznanje: kako visoko, kako visoko stoji Olga nad menoj. . .



1. Difficile est saturam non scribere.

2. Si natura negat, facit indignatio versum.

Spisal L. A.

Marsikdo je že navajal ta dva izreka, posebno prvega, ko se je jezil nad kako gorostasno neumnostjo. Ker je pričakovati, da razne neumnosti ne bodo še kmalu prenehale v kljub vsej omiki in razsvetljenosti, menim, da bo še marsikdo hladil svojo jezo poleg raznih klicajev, vprašajev in sic-ov tudi z omenjenima izrekoma. A v našem času drvi vse in se peha v divjem begu naprej. Kdo ima čas, iskati za vsako navajanje izvornik? Navaja pa vsak rad razne pisatelje, posebno še latinske, čeprav ne ve dotičnik iz latinščine družega, kakor da je imel parkrat dvojko ali trojko. To seveda ni prav. In res so se dobili možje peresa, ki so, hvala Bogu, začeli gledati na prste raznim

navajalcem. V imenu vede in napredka jim izekam na tem mestu vso spodobno hvalo in priznanje. Blamaža gori ali doli, načelo je pa le pravo!

Ker sem dober človek, bi rad obvaroval svoje sodobnike in zraven teh še zanamce raznih prepirov in sitnosti glede navajanja vsaj teh dveh izrekov. Saj ni, da bi se sam hvalil. To pa rečem z mirno vestjo: kdor bo bral tole, kar sedaj pride, bo navajal s prav mirnim srcem omenjena izreka. Nikogar se mu ne bo treba bati; zavarovan je zoper vsako blamažo.

* * *

Decij Junij Juvenal je bil rojen okoli l. 55 po Kr. v Akvinu. Najbrže je bil sin revnih starišev. Ker ga je vzel za svojega bogat mož, ki je bil preje suženj, se mu ni godila ravno slaba. V šolo je hodil v Rimu. Učil se je slovnice in govorništva. Pozneje je bil vojaški tribun, cenzor t. j. po naše nekako župan v svojem rojstnem mestu Akvinu in flamen divi Vespasiani. Umril je okoli l. 130—140 po Kr. v pregnanstvu, kar pa ni še popolnoma dognano.

Cesar Domician (14. sept. 81 — 18. sept. 96) je bil v začetku svojega vladanja blag in dober gospod.¹ Kmalu pa je postal krut, brezobziren samsilnik. Vsako svobodno gibanje duha je zatrl že v kali,² brezvestno je teptal z nogami čast in poštenje države in njenih najboljših sinov.³ Kako hudo so morali čutiti in prenašati te spone in verige možje kakor Juvenal, Tacit! Obadva sta gledala npravstveni propad svojega naroda, ali bolje, rimskih prebivalcev. Tacit je menil, da je cesar kriv tega propada. Juvenal pa sodi bolje. On pozna pravi vir, odkoder se razliva povodenj, ki bo potopila Rimljane, in ta je splošna socialna propalost. Povsod, zgoraj in spodaj vidi npravno propalost, hinavščino, prevzetnost, klečeplastvo, neznačajnost, lakomnost in poželjivost.⁴ Ni čuda, da se poloti njegovega duha obup. Postal je črnogled. Juvenal ni bil mož, kakor lahki Horacij, da bi gledal le od daleč ljudi in se jim smejal in se norčeval iz njihovih bedastoč. On, pravi, strogi Rimljan, ni videl v bedastem norenju svojih sodobnikov samo napak in odpustljivih neumnosti, temveč pregrehe in hudobije, katerim se ne more smejati, katere marveč mora obsojati, bičati, preklinjati. Juvenal ne more molčati in se prav nič brigati za vse to, kakor so storili n. pr. Stacij, Valerij

¹ Suet. Dom. 9. T. Flav. Dom., Halle 1857, pag. 35. sq.

² Tac. Agr. 2. momoriam quoque ipsam cum voce perdidissemus, si tam in nostra potestate esset oblivisci quam tacere.

³ Juv. 4, 37, 49, 70, 80, 87, 99, 147, 151 sq.

⁴ Juv. 1, 149, 94, 3, 313 sq.; 6, 265. 286—300 in dr.